

Sait Çetinoğlu: Pontos Soykırımı – Pontos'taki Düzmece İstiklal Mahkemeleri ve Yargılamaları

Posted on 07/01/2020

İstiklal Mahkemelerinin arşivleri halen açılmamıştır. Bu nedenle bu “mahkemeler” hakkında bilgimiz neredeyse yok gibidir. Ancak bazı hatıratlarda; Ahmet Emin Yalman, Zekeriya Sertel, Hüseyin Cahit Yalçın... gibi bu mahkemelerden geçen kişilerin yazdıkları kadar ve her dönemin iktidar borazanı basının sanıkları suçlayıcı seri yazılarının satır aralarını okuyarak bilgi edinebiliyoruz. “Mahkeme” hakkında yazılanlar da bu “infaz kurumlarını” meşrulaştırmaya yönelik yayınlar olduğundan herhangi bir objektif karakteri de yoktur. Bu gerçekliği İstiklal Mahkemeleri ile ilgili araştırmamda açıklığıyla gördüm.[\[1\]](#)

Bu yazı, bu “mahkeme” adı altındaki özel infaz kurumlarının Batı Pontos bölgesindeki faaliyetlerine odaklanılmıştır. Türkçede Pontos ile ilgili yazılar sınırlı ve taraflıdır. Birkaç yazı dışında resmi ideolojinin özünsenmesini istediği yönde ve resmi ideolojinin propaganda bröşüründen farklı özellik taşımazlar. Bütünü, *Mustafa Kemal'in 1927'de Nutuk'ta anlattıklarından başlayarak günümüze kadar gelen Türk resmî tezi esas olarak 1922'de Matbuat ve İstihbarat Matbaası tarafından basılmış Pontus Meselesi adlı propaganda kitabındaki tezlerin tekrarlanmasından ibarettir.*[\[2\]](#) 1915 Soykırımında önemli rolü olan Ebulhindili Cafer'in oğlu Gn. Atıf Erçikan'ın önsözüyle Genel Kurmay'ca yayınlanan kitapta[\[3\]](#) “Pontus Krallığı hiçbir zaman bağımsız olamamış, sırası ile Selçuklulara ve Moğollara vergi ödeyerek, daha sonra Türkmen beylerine kız vermek suretiyle varlığını devam etmeye çalışmıştı” gibi gayri ciddi bilgilerle başlamaktadır.

Başlangıçta her Osmanlı unsuru gibi Pontos'lular da Meşrutiyete oldukça önem atfetmişler

ve Őu anda Samsun Arkeoloji műzesinde bulunan, MeŐrutiyete olan umutlarını, Osmanlılık idealine ve anayasaya baėlılıklarını ifade eden anıtı *Anayasa Meydanı* adını verdikleri yere dikmiŐlerdir-bu gűn bu meydan űzerinde Kazım PaŐa İlkűğretim Okulu Yűkselmektedir.

Baėımsızlık fikri meŐrutiyete olan umutların tűkeniŐi ve TűrkleŐtirmenin dolu dizgin yol alıp Soykırımların baŐlamasıyla birlikte filizlenmiŐtir. Temmuz 1908'de dikilen ve Anayasaya saygıyı ifaden Anıt'ın kaidesinde Őu ifadelere yer verilmiŐtir: *SULTAN ABDŪL HAMİT II HAN GŪNLERİNDE ANAYASANIN İLANI HATIRASINA 1908 TEMMUZ.*

Osmanlıcasında ise: Kanun-ı Esasi Meydanı ruhű'l-akvam-ı evvel
İlan-ı saadetin hatırasıdır sene 1324 [1908]

Samsun'da Anayasa Meydanında, Pontoslular tarafından dikilen Anayasaya Baėlılık anıtı bugűn yerinden sűkűlműŐ Samsun műzesinde bir kűŐeye atılmıŐtır AraŐtırmacı Vlasis Aėcidis, olayları ve dűnűŐűmű kısaca Őűyle űzetler: "O devirde olanların sebebi, Selanik'te 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetinin Selanik kongresinde Anadolu'nun homojelendirilemesi için tasarlanan, İmparatorluėun Hristiyan halklarının fiziksel varlıklarının yok edilmesi veya asimile edilmesi programı idi[4]. O zamana kadar Anadolu Rumları Osmanlı reformlarını desteklemiŐ ve İmparatorluėun bűtűn halklarının ortak Osmanlı dűŐűne destek vermiŐlerdi. Demokratik olan bu dűŐ, yurttaŐların insan haklarını merkezine alarak, halklara karŐı olan dinsel ve etnik ayırım baskılarına son veriyordu. Fakat Tanzimat ile baŐlayan bu dűŐ, bir Osmanlı perestroykası olarak, milliyetçilik tarafından dıŐlanarak çok kűltűrlű ve etnik yapılı Osmanlı toplumunun mahvı kararlaŐtırıldıėı zaman sűndű. Celal Bayar'ın yazdıėı "*Ben de yazdım. Milli műcadeleye giriŐ*" adlı kitabında sűylediėi gibi Jűn Tűrkler Osmanlı İmparatorluėu Rumlarını EŐref KuŐçubaŐı'na atıfen 'vűcuttaki tűműrler' veya 'dahili tűműrler' olarak gűrűyorladı." [5]

Pontos'ta 1.SavaŐ sırasında uygulanan baskı, sűrgűn ve katliamlar savaŐ sonrasındaki

mütarekede de yaygındır. Mütareke Pontoslular açısından bir değişiklik getirmemiştir. Sıkıntılar savaş sonrasında da devam eder. Bölgede Topal Osman çetesi tarafından uygulanan sistemli bir şiddet sözkonusudur.^[6] “Bu konu hakkında Amerikalılar adına gayriresmi bir şekilde 1921 yılının sonları 1922 yılının başlarında Ankara’yı ziyaret eden Julian Gillespie, Amiral Bristol’e Ankara’dan gönderdiği 10 Ocak 1922 tarihli mektubunda, görüştüğü Ankara Hükümeti yetkililerinin zaman zaman Osman Ağa’nın adamlarının denetimden çıktıklarını ancak hükümetin bu çetecileri kontrol altına almak için uğraş vermektedir kendisine anlattıklarını yazmıştır.”^[7] Tabii ki bu sözler Osman Ağa’nın eylemlerinden doğan sıkıntıdan kurtulmak için o an söylenen *diplomatik* bir yalandan ibarettir. Bu konuda devletin resmi tarih kurumu nun (TTK) yani devletin resmi görüşü de ilginçtir; Osman Ağa’nın eylemleri Ankara hükümetinin politikasındışıdır değildir: “Osman Ağa’nın adamlarının Anadolu’daki Türk-Yunan savaşı ile Koçgiri ve Pontus isyanlarının bastırılması sırasında oynadıkları rol ve zaman zaman uyguladıkları sert yöntemler ne ‘Osman Ağa Ankara’dan bağımsız hareket ediyordu’ ile ne de ‘Osman Ağa Ankara Hükümeti’nden aldığı talimatlarla hareket ediyordu’ ile açıklanabilir. Bu mesele, bu iki uç iddianın ortasında bir yerlerde dir.”^[8] Osman Ağa, daha sonra bölgeye 46. Alay komutanı olarak daha donanımlı gelecek. Sonrasında Muhafız Alay komutanlığına kadar yükselmesi de bu görüşü doğrulamaktadır. Osman Ağa’nın eylemlerinin Ankara hükümetinin onayından geçtiğini göstermektedir.

1919 Paris Barış konferansına sunulan bir deklarasyonda Pontos bölgesindeki sıkıntılar şu sözlerle ifade edilmiştir: “Mütarekeden beri, Osmanlı Hükümetinin garantisine rağmen, Karadeniz kıyılarında zulüm ve kışkırtmalar devam etmektedir. İslâm halk silahlandırılıyor, Hıristiyanlar ise, silahsızdır. Mütarekeden sonra, yalnız kıyı kasabalarında güvenirlilik iade edilmiştir. Cinayetlerinin cezasız kaldığını gören Türkler, yeniden soygunculuk ve öldürmelere başlamışlardır. Böylece güvensizlik kıyı şehirlerine de sıçramıştır. Her tarafta Türk millî çeteleri kuruluyor. Harpten Önce ve harp içerisinde Türkiye’den kaçan Rumlar, bu yüzden eski yurtlarına dönemediler, tekrar Rusya’ya gitmeğe başladılar. Bolşevik ihtilâlini ve onun idaresini Türk kırımına yeğ tutmuşlardır, yardımınızı bekliyoruz”.^[9]

Mustafa Kemal 24 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisinde söylediği uzun nutkunda Pontos sorununa değinerek, “Rumların egemenlisini, İslâm unsurunun köleliğini gözeten, Atina ve İstanbul’daki ko-mitelei tarafından idare edilen Pontus devleti teşkili fikri, Karadeniz kıyılarıyla, kısmen Amasya ve Tokat’n kuzey ilçelerinde yaşayıp Osmanlı Rumlarının hayalhanelerini çılgınca bürüdüğünü” belirttikten sonra, “Anadolu’nun ortasındaki güvenlik sorununu çözmeye memur kuvvetlerin büyücek bir komuta altında birleştirilmesi” gerektiğine işaret ederek Sakallı Nurettin Komutanlığında Merkez Ordusu’nun oluşturulması kararlaştırılır. Giresun’da kurulan ve fahrî komutanlığına Osman Ağa’nın (Topal)[10] atandığı 47 nci Piyade Alayı da sonradan Merkez Ordusu kuruluşuna alınır. Bu Alay 16 Nisan 1921’de Ümit vapuru ile Samsun’a intikal etmiş ve orada 15 nci Tümen deposundan yeniden silahlandırılmıştı. Alay ile birlikte dört toplu bir batarya da Samsun’a getirilir.

Bağımsız bir Pontos[11] fikri olmakla birlikte Batı Pontos bölgesindeki direnişler öz savunma organizasyonlarıdır. Savaş sonrasında bölgeye dönebilen köylülerin güvenliklerinin korunmasına yönelik olarak bir ayaya gelmişlerdir. Baskı yükselip sistematik hale geldiğinde bu gruplarda da organize olup bir komuta altında birleşip karşı koymaya çalışacaklardır.[12]

Merkez Ordusu kumandanı Sakallı Nurettin derhal icraatlarına başlar: “İstanbulu ve İzmirli papazlar, halkı düşünce bakımından zehirlediklerinden bunların sınır dışına çıkarılmaları için, 9 şubat 1921 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararnamesi çıkarılır. Samsun Metropolit Vekili Eftimos, Başrahip Platon Metnoz da bu arada İstiklâl Mahkemesine sevk edildiler.3 Şubat 1921 tarihinde Merkez Ordusu Komutanlığı ve İstiklâl Mahkemesince alınan ortak bir kararla, *Pontuscukla* ilgilenenlerin tutuklanarak haklarında kovuşturma yapılmasına geçildi. Bu arada Merzifon’daki Amerikan Koleji askerî makamlarca basıldı, Amerikan eğitim kurulu memlekette çıkarıldı.”[13] Bu tedbir Hariciye vekili Ahmet Muhtar tarafından İstanbul’da Amerikan Temsilcisi Amiral Bristol’a bildirilir.[14] Doğaldır ki Bristol’dan ses çıkmaz.

Canik Sancağı Mutasarrıfı Sezai’nin 31 Mart 1921 tarihindeki İçişleri Bakanlığı Yüce

Makamına ibareli 287 sayılı Gizli yazısında bu tutuklamalara ilişkin bilgi verilir:

30 Mart 1921 tarih ve - numaralı şifreye ektir. Soruşturma evrakından 19.2.1921 tarihli ve 206 numaralı ben acizlerinin yazısı ile Amasya'da İstiklâl Mahkemesine sevk edilmiş olan Rum öğretmenlerinden Pandeli ve Elomis, Kozme, reji memurlarından Çolak Yakof, metropolithane katibi Kosti, Terzibaşı oğlu Kostantin, tahsildar Arslanoğlu İstavri, Yanko oğlu Dimitri adlı şahısların idare ettikleri Kadıköy Rum Gençleri İdman Klübü unvanlı derneğin ... bugün Amasya'da tutuklu bulunan adıgeçenler haklarında ona göre soruşturmanın genişletilmesi ve derinleştirilmesi ve metropolit vekili Eftimos'tan da açıklama istenilmesi hususunun gerekli görülenlere emir edilip bildirilmesi Merkez Ordusu Kumandanlığına yazı ile bildirilmiş olmakla bilgi olarak arz olunur.[\[15\]](#)

Polis müdürü Tevfik Hadi [Baysal] tarafından Canik mutasarrıflığına gönderilen 22.11.1921 tarihli yazısından dava dosyasının Polis tarafından hazırlandığı anlaşılmaktadır: ... Samsun'un Kadıköy'ünde Papas oğlu Todor'un evinde silah gizlendiği haber alınmakla usulen yapılan aramada evrak arasında Pontus mühür ve arması mevcut ve elde edilen bir para makbuzunun incelenmesinde Ateşkesten sonra Rum okulu öğretmenlerinden Pandeli Valolis'in başkanlığında Çolak oğlu Yakof, metropolithane kâtibi Şeref oğlu Kostt, Kaba İkolonos, Murat oğlu Kaya Adakoydis, İkonomidis, Mum Boyacı oğlu, Sllvos oğlu Yuvani, Berber oğlu Dimitri, Yorgoda Kostitos, Kompomidi Hambo, Yuri Katros, Kosti Royanaki Lefteryadi'nin üye sıfatıyla katıldıkları 217 kişilik, görünüşte jimnastik, çalgı, tiyatro ve sosyal şubelerden oluşan Rum Gençleri İdman Klübü unvanıyla izin almaksızın kendiliklerinden bir dernek kurulması ve birçok paralar topladıkları ve makbuzunun Rum-lardan toplanılan para makbuzu olduğu ...Samsun Rum göçmenler komisyonundan İstanbul'da Patrikhanede Rum göçmen komisyonuna para toplanmasına dair yazılıp sansürce alıkonulan mektupta yazılı olanlar metropolithanede arama ve soruşturma yapıldığı takdirde Pontus cemiyeti teşkilâtına ait evrakın elde edileceği inancım güçlendirmekle durum arz olduğunda İçişleri Bakanlığının 1 Şubat 1921 tarih ve 1146-424 numaralı şifre telgrafnamesinde Rum göçmen komisyonunu teşkil eden şahısların tutuklanması arama ve

soruşturma yaparak ve evrak ve belgeleriyle İstiklâl Malikanesine gönderilmeleri emir edilip bildirilmekle metropolithanede arama yapılmıştı. Metropolithanenin aranmasında elde edilip 24 parça zarf içerisinde olduğu halde İstiklâl Mahkemesine gönderilen ilişik listede yazılı olan diğer evrak ve belgeler ile 3 takım soruşturma evrakı 17.5.1921 tarih ve 524 numaralı yazı ile arz olunduğunda Pontus teşkilâtının Samsun merkezi başkanları ve diğer faal üyeleri ile birlikte Amasya'ya gönderilmiş ve Pontus teşkilâtının Samsun şehir merkezi ile buna bağlı olan yerlerden daha sonra Amasya tarafından getirtilen deliller ve diğer kişiler ile yargılanmaları yapıldığı ve kanunî gereklerinin yerine getirildiği, asılları diğer teferruatıyla İstiklâl Mahkemesine sevk edilen tüzüklerinin bir sureti ile Samsun Pontus Merkezi adına alınan ve Samsun merkezinden sarf edilen paraların elde edilen miktarı hakkındaki kayıt ve bilgilerin ve yazışmalarından birisinin birer suretinin ilişik olarak takdim kılındığı arz olunur efendim.[16]

Pontos'ta Merkez Ordusu ve yedeği Topal Osman tarafından askeri operasyonlar sürerken tuklananlar da teşkil edilen "Mahkeme" önündedirler. "Bir taraftan askerî hareketler yürütülmekle beraber diğer taraftan da Pontus teşkilâtını meydana getirmiş ve bunca mezalim ve facialara sebebiyet vermiş olan şahıslar hakkında kanunî kovuşturmayaya girişilmiş ve yakalananlar-Amasya'da Büyük Millet Meclisi seçilmiş üyelerinden oluşan Samsun Bölgesi İstiklâl Mahkemesine gönderilmiş ve emanet olunmuşlardır.1921 yılı Ağustosunda işe başlayan adıgeçen mahkeme[17] değişik tarihlerde Merzifon, Samsun, Trabzon, Giresun, Ünye, Ordu ve diğer yerler Pontuscularına ait yargılamalar ile uğraşarak zanlılar hakkında hak ve adaletin gereklerini yerine getirmişlerdir. İstiklâl Mahkemesinin Pontuscular hakkında vermiş olduğu kararlardan bir takımının gerektirici sebepler kısmını aşağıda bilginize sunuyoruz." [18]Denilerek suçlamalardan örnekler verilmiştir. Ancak açıklanan resmi belgelerde verilen cezalara ilişkin fazla bir bilgi bulunmamaktadır. [19] Bu mahkemelerde Hıristiyanların yanında verilen emirlere uymayan Müslümanların da idam edildiklerini verilen kararlardan anlıyoruz.

Önderler tutuklanıp yargılanmaya başlamasının ardından Merkez Ordusu Komutanı Sakallı

Nurettin tarafından 19.6.1921 tarih ve 2245 numaralı emriyle sürgün uygulaması başlar. Pontos halkı ikinci kez ölüm yürüyüşüne çıkarılır:*Sahil sancaklarından iç kısımlara gönderilmekte bulunan ve eli silah tutan Rumlar Erganimadeni, Malatya, Maraş sancaklarına, Sivas'tan Gürün ve Darende kazalarına taşınacak ve yerleştirileceklerdir. Hangi kafilelerin nerelere gönderileceklerini ayrı ayrı tebliğ edeceğim.*[\[20\]](#) Eli silah tutanlardan maksat 15-50 yaş arası erken nüfustur. Sürgünleri daha detaylı başka bir yazıya bırakarak burada sadece kararnameyi belirtmekle yetiniyoruz.

Bir kısmı da *Amele Taburlarına* yollanacaklardır. Sakallı Nurettin 12.1.1921 gün ve 2082 sayılı emirleri ile *Amele Taburları* ile ilgili sert tedbirler yürürlüğe konur: *İşçi taburuna gidecek olanlardan Ordu sancağından gelecek olanlar Şarkikarahisar'da Samsun sancağından gönderilecek olanlar Amasyada toplanacaklardır... Gerek işçi taburlarına ve gerekse yerleşmek için güney sancaklarına gönderilecek fertlerin ve kişilerin gönderilme ve taşınmaları en büyük sürat ve faaliyetle yürütülüp uygulanacak Samsun Kalem Başkanı ile Samsun ve Ordu Mutasarrıflıkları sabah ve akşam raporlarıyla icraatın sonucunu Orduya bildireceklerdir. İşin taşıdığı olağanüstü önemi takdir etmeyerek gece, gündüz çalışmayan ve gevşeklik gösteren kaza ve askerlik şubesi memurlarının cezalandırılacaklarını bildiririm... Gönderilecek olan Hristiyanlardan gönderildikleri yerden başka bir yere firar edenler ile onları kabul edip koruyacak ve saklayacak olanların uzak ülkelere kadar gönderilmelerine zorunluluk duyulacağı ve haklarında başkaca yasal soruşturma yapılacağı Ca-nik, Ordu, Amasya, Şarkikarahisar, Tokat sancakları içerisinde gerekli olanlara ve özellikle Hristiyan halka uygun şekilde bildirilecek ve açıklanacaktır.*[\[21\]](#)

Amele Taburlarıyla ilgili okuyucuda bir fikir oluşması bakımından bu taburlara dair bir bilgi verelim:

Havza Amele Taburu : 17 muhafız, 326 gayr-i muslim ,Merzifon Amele Taburu : 28 muhafız, 321 gayr-i muslim,Tokat Amele Taburu : 15 muhafız, 122 gayr-i müslim, Çorum Amele Taburu : 30 muhafız, 404 gayr-i müslim, Sivas Amele Taburu : 22 muhafız,

414 gayr-i müslim, Samsun Amele Taburu : 30 muhafız, 185 gayr-i müslim.[22]

Bu taburlara numaralar verilmiştir ve numaralar 8 den başlamakta 13 te bittiğine göre başka amele taburları da söz konusudur. Elias Venezis'in "Number 31328"[23] adlı yapıtı bir özyaşam öyküsüdür ve *Amele Taburlarını* resmetmektedir. Venezis'e verilen 31328 numara uygulamanın büyüklüğü ve yaygınlığı hakkında bir fikir oluşturmakta olduğunu düşünüyorum . Lazaros K. Aşkoğlu'nun *Kilaman*[24] adlı öz yaşam öyküsü de sürgünler ile *amele taburlarında* geçen günleri n bir başka anlatımıdır.

Sürgüne gönderilenlerin yerlerine vardıkları düşünülmesin. Resmi belgelerde bile kurbanların vilayet sınırını dahi geçemediğini belgelemektedir. Merkez Ordusu Kumandanlığına Samsun mutasarrıfı Sezai ve Fırka kumandanı İsmail imzalı 2.6 1921 günlü yazıda sürgünlerin Kavak'ta saldırıya uğradığını bildirmektedir. Sürgünlerin kurtarılması için Pontos direniş birliklerinin bu kurbanları kurtarma hareketlerine girişimleri de resmi belgelerde kayıtlıdır.[25]

19 Ekim 1921 tarihli bir Amerikan belgesine göre ise Amasya'da altmıştan fazla Rum yargılanmış, bunlar idama mahkûm edilmiş ve idamları infaz edilmiştir. Bunlara ek olarak 44 Osmanlı Rum'u uzun süreli mahkûmiyet cezalanna çarptırılmışlardır.[26] Patrik Vekili Dorotheos, Amiral Bristol'e bu idamlar yüzünden idamları kınayan bir mektup yazmıştır. Patrik vekili Dorotheos Bu mektubunda, bu idamların Türkler'in sistematik bir şekilde Doğu Karadeniz bölgesindeki Hıristiyan varlığını silmeye çalışmalarının delili olduğunu iddia eder.[27]

İstanbul'daki Rum Milli Müdafaa Cemiyeti mensupları İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold'a gönderdikleri bir telgrafta 6 Ekim 1921 tarihinde bir toplantı yaptıklarını ve Samsun, Giresun, Bafra, Amasya ve Ordu'da Ankara Hükümeti'nin Rumlar'ı idam ettiğini ifade ederek bu durumu protesto ettiklerini bildirirler. [28] Cemiyet de, Ankara Hükümeti'ni bütün Rumlar'ı yok etmeye çalışmakla suçlar. Bu yüzden Büyük Devletler duruma müdahale

etmeliydiler.

Bu idamlar ve mahkûmiyet cezaları hakkında Amiral Bristol, 19 Ekim 1921 tarihinde Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafta Rumlar'ın mütarekeden hemen sonra Karadeniz'de bir Rum devleti kurulması yönünde propaganda faaliyetlerine başladığını, bu faaliyetlerin Venizelos ve Yunan hükümeti tarafından tezgâhlandığını (*fostered*), ve cezaya çarptırılan bu Rumlar'ın bu tür faaliyetlerde rol oynadıklarını yazmıştır. Bristol birkaç suçsuzun da suçlularla cezalandırılmış olabileceğini de düşündüğünü söyler. Suçlunun yanında masumun canının yanması hadisesi Bristol'e göre Anadolu'nun Yunanlar tarafından işgalinin "kaçınılmaz" (*inevitable*) bir sonucudur. [29]

İtilaf devletleri uygulamalara karşı gönülsüz bir protesto etmekle yetinirler. "Horace Rumbold ve İstanbul'daki diğer müttefik yüksek komiserleri Ankara Hükümeti'ne Doğu Karadeniz'deki zorunlu göç ve idamlar hakkında bir protesto telgrafi göndermişlerdi[30]. Ancak bunun yanında Rumbold, Patrik Vekili Dorotheos ile 6 Ekim'de yaptığı görüşmesinde Anadolu'daki Türk-Yunan savaşı sırasında her iki taraftan da İngiliz Hükümeti'ne iletilen katliam iddialarının sebebinin hâlihazırda devam etmekte olan savaş olduğunu belirtmişti. Eğer Ankara Hükümeti ile Yunanistan bir barış anlaşması imzalayabilirlerse bu tür katliamlara[31] (abç) bir son verilmiş olacaktı"[32] " İtilâf Devletleri alınan tedbirleri etkisiz bırakmak için çaba harcamaktan geri durmuyorlardı Nitekim Pontus Rum elebaşlarının İstiklâl Mahkemesi kararları ile asılması ve büyük bir kısmının da Anadolu'nun içerlerine göç ettirilmesi, İstanbul'daki İtilâf Devletleri temsilcilerinin protesto notaları ile karşılanmıştı. Millî Hükümetin Dışişleri Bakanlığı 15 Eylül 1921 tarihinde buna karşı verdiği cevabî notada"[33] rahattır. Nasılsa Ankara hükümetince Uygulamalar daha önce Amiral Bristol'a bildirilmiştir.

Patrik vekilinin Rumbold'la görüşmesi de ilginçtir: "Rumbold, 14 Ekim'de Patrik Vekili ile yaptığı görüşmesinde, Patrik Vekili'nin Samsun'da Ankara Hükümeti'nin toplu idamlar gerçekleştirdiğini anlatıp İngilizler'in buna bir son vermesinin mümkün olup olmadığını

sorduktan sonra sandalyesinden kalkarak yere diz çöktüğünü ve gözyaşlarına boğulduğunu anlatmaktadır. Rumbold, Patrik Vekili'ni Ankara Hükümeti ile gerekli görüşmeleri yapacağı sözünü vererek sakinleştirebilmişti.[34] Daha sonra Rumbold, İstanbul'daki Ankara Hükümeti yetkilisi Hamid Bey[35] ile görüşmesinde bu idamlar hakkında bilgi aldığını belirtmektedir.[36] Hamid Bey, haklarında idam kararları verilen kişilerin ayrılıkçı faaliyetlerde bulduklarını ve Yunan kuvvetleriyle işbirliği yaptıklarını söylemişti. Bu kişiler kurulan mahkemelerde yargılanmışlar ve idam cezasına çarptırılmışlardı.

Neticede Pontos'ta 11.188 kişinin öldürüldüğü resmi belgelerde açıklanmış kalanların da mübadele adı altında sürgün edilerek[37] Pontoslular tarihsel topraklarından kazanmıştır.

Amasya'daki İstiklal Mahkemeleri adlı resmi infaz kurumunun yargılamalarına gelirsek bu bölümde bu mahkemede yargılanıp 7,5 yıl ceza ile hayatını kurtaran Iakovos Kulehoris'in 1990 yılında kaleme aldığı anılarına[38] yer vereceğiz. Kulehoris'in anıları tutuklamalar ve yargılamalar hakkında bize ilk elden bilgiler vermektedir. Ayrıca her iki jön Türk dönemini de içerir. Sözü Kulehoris'e bırakıyoruz, kendisi bizim başkaca bir yorum yapmamıza gerek bırakmıyor:

DÜZMECE AMASYA YARGILAMALARI

“Tabii ki Pontus Rumlarının geçirdikleri zulümler için bir çok eser yazılmıştır. 95 yaşında olan ben de bu anılara katkı yapmak istiyorum: Bütün zulümleri yakından tanıdım, iki kere sürgün hayatı yaşadım ve haislere kapatıldım. Mustafa Kemal Paşanın kurduğu İstiklal Mahkemesi tarafından hapse atılarak 7.5 yıl cezaya mahkûm edildim.[yukarıda da belirttiğimiz gibi resmi propaganda kitabında kararın Merkez Ordu komutanlığı ile İstiklal Mahkemesinde ortaklaşa alındığı yazılmaktadır]

Bu zulümler iki döneme ayrılabilir. Birincisi 1nci Dünya Savaşı sırasında ve 2ncisi Küçük

Asya Türk-Yunan savaşı sırasında olanlar. Birinci dönemde Türkiye'yi iki canavar yönetiyordu Talat ve Enver Paşalar ve de ikinci dönemde daha sonra Atatürk adını alan Mustafa Kemal. Birinci dönemde beyaz ölüm yürüyüşleri ve askeri mahkemeler önemli rol oynadı. İkinci dönemde Küçük Asya harbi sırasında yeniden sürgünler ve de Mustafa Kemal tarafından teşkil edilen İstiklal Mahkemeleri sahnede idi.

Birinci dönem zulümlerden 76 yıl ve ikinci dönemlerinkinden 70 yıl geçti. Bütün bu yıllar boyunca vuku bulan idamlar ve sürgünler yüzünden ruhumda devamlı ıstıraplar çektim ve çekiyorum. Bugüne kadar bu yurtsever adamların katli, onların çoğuyla sürgünlerde ve hapislerde beraber yaşadığımızdan, bana derin ıstırap veriyor. İnanıyorum ki bu adamların kemikleri hala titremekte ve onların öksüz çocukları ve torunları gibi feryatlar çıkarmaktadır. Bütün bunlar beni bu satıları bir tarihçi olmayarak fakat aciz bir köy öğretmeni, bir insan olarak, bu kurbanların anısı için ve onlara bir mevlit yapmak için yazmaya itmiştir. Bunu, bu kurbanlara bir görev olarak saymaktayım. İlerlemiş yaşımda bu anılarla sonsuz ıstırap çekiyorum. Yaptığım anlatımları benim ıstıraplarımı hafifletmek için yazıyorum. Aynı zamanda gömülmemiş atalarımın kemiklerinin kovalamasından kurtulmak içinde yazıyorum.

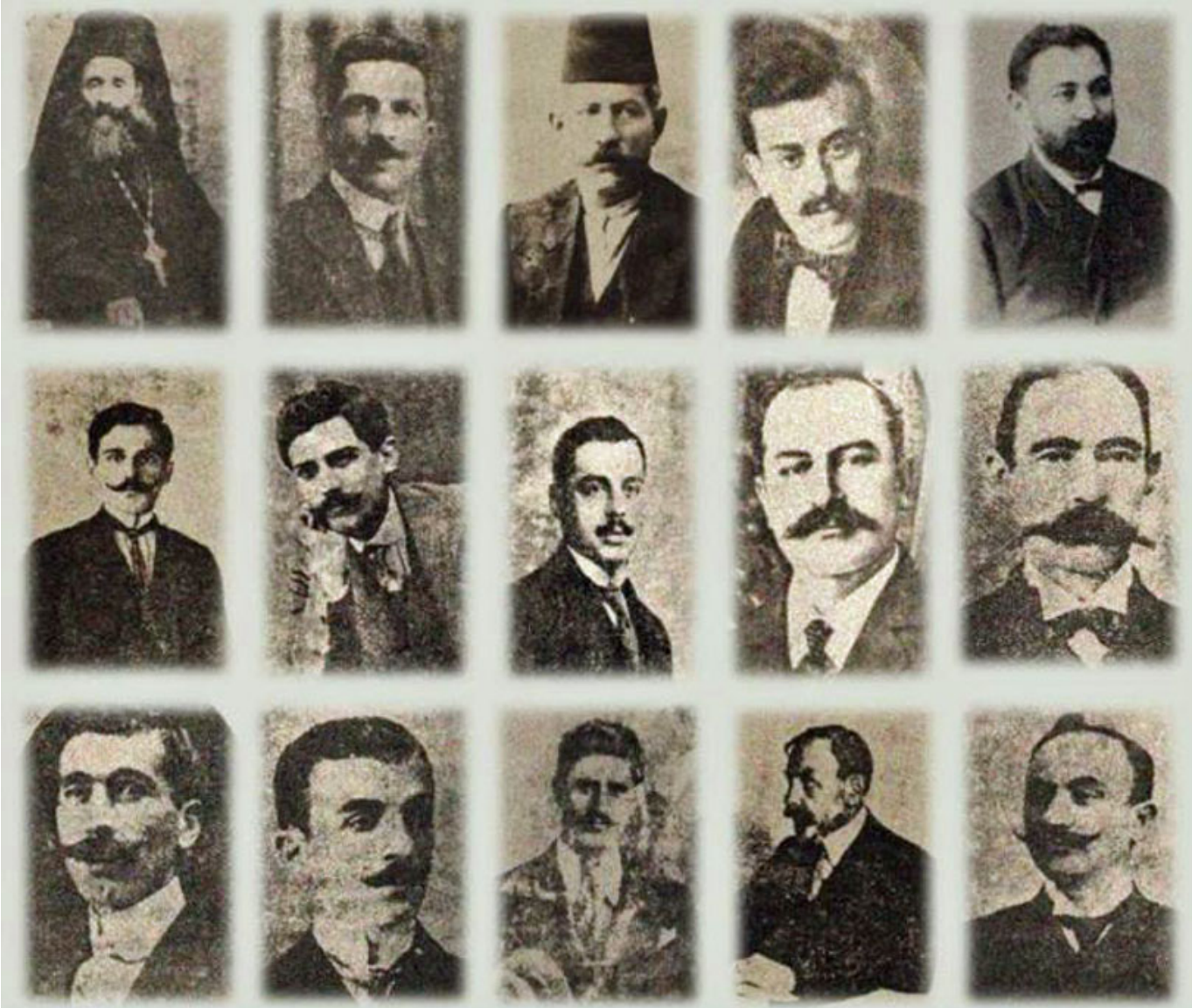
Bu zulümlerin anlatımında mümkün olduğu kadar tarafsız ve objektif olmaya çalışacağım. 1914 yılına gidelim. Mayıs ayı öğlen vakti idi. Ortaokul ikinci sınıfta idim. Metropolitliğin yardımcı piskoposu Platon Ayvatcidis okula geldi ve şunları söyledi : *Çocuklar Jön Türklerin Batı Anadolu Rumlarına karşı zulümleri yüzünden Patrikhanenin emri üzerine okullar kapatılıyor.* Biz ağlayarak okuldan ayrıldık. Öbür gün Aya Triyada (Samsun katedrali) kilisesini kapılarının siyah kumaşlarla mateme büründüğünü gördük. Patrikhanenin 1914 deki bu protestosu Yukarı Samsun semtlerinde yerel Rum idarecilerini korkuttu. Muhtemel Türkler tarafından yapılacak bir katliama karşı gözcü grupları kuruldu. Bunlar Yukarı Samsun çevresini gözetiliyorlardı. Başlarında daha sonra İstil Ağa lakabını alan Stilianos Kosmidis vardı. Bu şahıs 1nci Dünya savaşı sırasında ilk gerilla gruplarını teşkil ettirdi.

Eylül ayında okullar yeniden açıldı ancak seferberlik yüzünden ve ekonomik kısıntılardan ve benim için sınıf olmadığından okula devam edemedim. Tam o zaman zulümler başladı. Zulümlerin başlangıcı olarak Mayıs 1914 verebiliriz; çünkü 1915 yılında 1.5 milyon Ermeni katledildi. Jön Türklerin programı bütün azınlıkların imhası idi. Halbuki 1908 de aynı Jön Türkler, ilerici Türkler görünerek, 1789 Fransız devriminde olduğu gibi, *hürriyet, eşitlik ve adalet* sözlerini kullanarak Anayasayı ilan ettiler. Türkler *hürriyet, adalet, müsavat ve uhuvvet* kelimelerini söylüyorlardı. Maalesef biz tüm Rumlar bu sözlere inandık ve bunları sanki *Neşeli İncil Okumaları* olarak algıladık. İyi yaşayacağımıza inandık. Halbuki Hamit devrinde iyi yaşıyorduk. Jön Türkler Hamit'i kovdular ve yerine Reşat'ı koydular. Programları azınlıkları imha etmekte.

1916 yılında Samsun'un Kadıköy'ünden sürgünler başladı. Kadıköylüler Jön Türklerin gözünde idiler. Sebep 1908 Meşrutiyetinin ilanı sırasında yerel Rumlar karakol binasını taşıyarak mahv ettiler ve bu yanlış bir tutum idi. Aynı zamanda Meşrutiyetin ilanı ile tütün tekeline sahip olan Alman-Fransız REJİ şirketinde sendikalar teşekkül etmeden evvel işçiler grev yapıldı. Grev sırasında işçiler kendi başlarına tütün yapraklarını satılar. Jön Türkler bunları hatırladıklarından 27 Aralık 1916, Salı günü, tam İsa Peygamberin doğum gününün ikinci günü ve Ayios Stefanos yortusunda, Polis kuvvetleri Kadıköy semtinde abluka altına aldı ve hepimizi öğlen vakti meydana toplayarak sıraya koyarak İliasköy'e yayan götürdüler. Orada bizi askerler karşıladı ve gecenin gelmesi ile yürüyüşe başlattılar. Beş gün yürüyüşten sonra sürgün yerimiz olan Çorum'a vardık.

Bu sürgün 1918'e kadar devam etti. Ben kız kardeşlerimle beraber gizliden kaçabildim. Annem köyde olduğundan sürgünden kurtulmuştu. 1918 sonunda Mütareke ilan olduğu zaman sürgüne gidenlerden yalnız yarısı döndü. Geriye dönmeyenler yokluklardan, tifüs ve sürgünde zulümlerden öldüler. Yarısı dönemedi bile. O zaman erkek eksikliği yüzünden Metropolit Karavangelis tarafından yerel Rum Camiasının Polivos Raptarhis başkanlığı altında olan yönetim kuruluna atandım. Sekreter görevini üstelendim. Toplanabileni topladık ve Kavak'dan bir Papazı ve iki hanım öğretmeni bularak okullumuzu açtık. Bunlar

ilk dönem sürgünleri idi.

1921'de Amasya'da İdam edilen Pontoslu Rum Aydınlar

Şimdi ikinci döneme geçelim. 1920'nin yazında M.Kemal'in orta Anadolu bölgesinde iktidarı yerleştiği zaman ekonomik güce sahip olan bir çok Samsunlu Rum korkuları sebebinden uluslar arası güçlerin elinde olan İstanbul'la kaçtılar. Bu kaçanların arasında Trakya kökenli ve REJİ şirketinde berber çalıştığımız veznedar Kalliadis'de vardı. Bu şahıs sözde ailesini uğurlamak için vapur iskelesine gitti ve şirkete hiç bir haber vermeyerek kendisi de vapura

binerek İstanbul'a kaçtı. Müdür Yordan Totomanidis bunu öğrendiği zaman çok kızdı. Hâlbuki bu kaçanlar ne olacaklarını bir yerden sezmişlerdi. Adı geçen Reji şirketi müdürü Yordan Totomanidis çok dürüst bir yurtsever Rum'du ve Metropolit Karavangelis ile çok yakın ilişkileri vardı. Herhalde bunları Türkler biliyorlardı. 1920 Sonbaharında Totomanidis'i Mustafa Kemal Tütün fabrikaları için bir etüt yapmak sebebiyle Ankara'ya davet etti. REJİ bütün Türkiye'nin tütün mamülerini tedarik ediyordu. Doğu vilayetleri Samsun'dan Batı vilayetleri ise o zamanlar Yunan'ların elinde olan İzmir'den tütün alıyordu. Makedonya çevresi ise İstanbul'da Kırbaşı fabrikasından hizmet alıyordu. Totomanidis acayip gelişimlerden şüphelendiğinden kendisinin yerine İtalyan asılı REJİ şirketinin kontrolcüsü olan Makezi'yi yolladı. Ancak Mustafa Kemal, Totomanidis'i istediğini söyledi ve İtalyan'ı geri gönderdi. O zaman Totomanidis hepimizi topladı. REJİ de çalışanların hemen hemen hepsi Rum, Ermeni ve Yahudi idi ve Türkler yalnız bekçi idi. Totomanidis bize veda ederek şunları söyledi: *Dönüp dönemeyeceğimi bilmiyorum ama sizden ricam fabrikayı dürüstlikle ve iyi şekilde idare edin.* Bir ay sonra öğrendik ki Totomanidis Mustafa Kemal'in adamı olan Topal Osman tarafından acımasızca katledildiğini öğrendik.

Yukarıda söylenenler ikinci zülüm döneminin ilk safhaları idi. 1921 Ocak ayında evime bir polis geldi ve beni Samsun merkez karakoluna götürdü. Orada ORFEAS adlı müzik kulübünün yönetim kurulu üyelerini buldum. Başkan öğretmen Valiuli ve veznedar ile berber altı kış idik. Bu müzik kulübün cemiyet olarak etkinliği iki bölüme ayrılabilir. Birincisi 1908'de kuruluşundan 1nci Dünya savaşın başına kadar Ahileas Atakidis'in başkanlığı altında olan dönem . O zamanlar ben 13-14 yaşında küçük olduğumdan üye değildim. İkinci dönem ise 1919 benim inisiyatifimle yeniden kurulmasından başlayıp ve 8 Ocak'ta kapatılması ve tutuklanmamız ile bitti. Bize atfedilen suç bu cemiyetin izinsiz etkinlik yapması ve yeniden kurulması idi. Bizi iki ay kadar hapiste tutular ve ondan sonra Amasya gönderdiler. Mustafa Kemal, Sultan tarafılsı muhalifleri bertaraf ettikten sonra Anadolu'ya hâkim olmuş İstiklal Mahkemelerini kurmuştu. Aynı zamanda sürgünler de başlamıştı.

1921'de idam edilen Samsunlu Anton Ananiadis

Biz Amasya'da 5-6 ay kaldık ve askeri mahkemede yargılandık. Savunmamızda bu cemiyetin izne sahip olduğunu ve sadece yeniden etkinliklerine başladığını söyledik. İlk önce başkan Valiuli sorguya çekildi ve onu bükülmüş durumda bir köşede gördüm. Ondan sonra Mahkeme başkanı bana şunu sordu : *Sana çete savaşı yapmak amacındayız diyen bir evrakı gösterirsem bakalım ne diyeceksin ?* Bende hazırcevaplıkla *Eğer böyle bir evrak varsa beni asın* dedim. O kadar emindim ve devamda şunları söyledim *Amacımız gençleri kötü yollardan korumaktı. Bütün evraklarımız sizin ellinizdedir. O zaman bana evrakı gösterdiler. Evrak damgalı ve gerçek görünüyordu. İmza Varda lakaplı Makedonya savaşçısı general Yorgo Conto'nun idi ve şunları yazıyordu Şu gemi ile şehrin deniz fenerine yakın silah çıkaracağız ve buna göre cemiyetler, gençlik kolları Makedonya'da yaptığımız gibi teşkilatlanınız.* Evrakı okuduğum zaman soğuk terler dökmeye başladım. Ancak evrakın tarihinin 1908 veya 1909 olduğunu görünce bir soluk nefes aldım ve şunu söyledim : *Efendiler bunu tarihi şudur* ve ilk dönem başkanı Ahileas Atakidisin İstanbul'la sığındığını bildiğimden bu evrakın nasıl bulunduğunu bilmediğime ve eski döneme ait olduğunu söyledim. Karavangelis 1909 yılında Makedonya'dan ayrılarak Amasya Metropolitisi olmuştu ve belki general Conto ile ilişkisi vardı. Evrakın sahte olup olmadığını söyleyemem. Bunların sonunda beni, Valiauli ve Serefoyu 7.5 yılla mahkûm ettiler ve diğer iki üyeyi ve veznedarı 5 yıl hapisle çarptılar.

Bu davadan 5-6 ay geçmeden Amasya'ya Pontus Rumlarının Samsun ve Bafra bölgelerinin bütün ileri gelen Rumlarını getirdiler. Bunlar çoğu doktor, avukat, eczacı idi ve toplam 89 kişi idi. Aynı zamanda tüccarlar da vardı. Hiç kimse tutuklanma sebebini bilmiyordu. Bizlerden nereye geldiklerini öğrendiler. Bundan sonar 1921 yaz aylarında Ankara Türk yönetimi bütün Samsun erkeklerini üç büyük katile halinde toplatıldı ve sürgüne yolladı. Bunlardan iki katile yollarda Topal Osmancılar tarafından saldırıya uğradılar. Çoğu katledildi veya yaralandı. Hafif yaralıları Amasya hapisanelerine getirdiler ve onları diğer tutuklu Rumlar tedavi etti. Bu katilelerin birinde Alkiviadis Raptarhis bulunuyordu ve kargaşalık içinde yanında taşıdığı zehir ile intihar etti. Topal Osmancılar Samsun erkeklerini

imha ettikten sonra gerillalara yardım ettikleri şüphesi olan civar köyleri yakmaya başladılar. Eylül 1921 başında 89 tutukluyu bizimle beraber (mahkeme kararın kesinleşmesine rağmen) mahkeme önüne çıkardılar. Biz altı Orfeas yönetim kurulu üyeleri olarak büyük korkuya düştük. Son anda Bafralı Profesör Papamarkos da mahkemeye alındı ve sonunda infaz edildi. Pazartesi sabahı mahkemenin başlayacağını öğrendiğimizden Pazar günü kutsal ayin yaptık. Hepimiz kutsal şarap ve ekmek aldık. Başpapaz Platon Ayvazidis Tanrıdan hepimizin affedilmesini diledi.

İdam edilen Anestis Melidis

Şimdi Bafralıların ve Samsunluların mahkeme sürecine bakalım. İlk gün sanıkların isimleri okundu. İkinci gün suçlama metni okundu. Atfedilen suç: Pontus devletini kurmayı amaçlamaktı ve ispat olarak Metropolitliğin evrakları ve evvelden söylediğimiz Orfeas cemiyetinde bulunan evrak idi.

Metropolitliğin evrakları okundu ve kanımca hiç bir ciddi suç içermiyordu. Bunun sonunda rahmetli Platon Ayvazidis sözü isteyerek eğer bir kabahatli varsa kendisinin olduğunu ve İstanbul'da bulunan Metropolit Yermanos Karavangelisi temsil ettiğini söyledi. Gerçekte Amasya Metropolitinin vekaletini Bafra piskoposu Zilon üstelenmişti ama bu ruhani lider Amasya hapishanesinin ağır şartları altında ölmüş ve Amasya'da defni edilmişti. Karavangelis çok ateşli bir yurtseverdi ama diplomatik ve politik sözden yoksundu. 1920 yılında İstanbul dönüşünde bütün Samsun halkı ile karşılamaya gelen Mutasarrıfı çok kötü şekilde kovmuştu. Bu bir Metropolit için hiç de doğru olmayan bir davranış idi. Evvelden söylediğimiz 1908 de Kadıköy'de karakol binasının taşlanması gibi.

Üçüncü gün karar açıklandı. 95 suçludan 69'u idama mahkûm edildi ve aralarında Orfeas'ın yönetim kurulu üyeleri de olan geri kalan 26 kişiden bazıları 15-20 yıl hapis cezaları aldı. Biz önceden aldığımız hapis cezaları ile kaldık Kararın okuması sonunda çok saygıdeğer ve ciddi bir şahıs olan Yorgo Yelkencioğlu kardeşi Platon Yelkencioğlu ile beraber idam cezasına çarptırıldığını işittiğinde ayağa kalkarak *AŞKOLSUN ADALETİNİZE!* sözünü söyledi.

İdam edilen 69 kişinin arasına batı cephesinden getirilen ve Yunan ordusunun üniformasını giyen üç doktor ve bir eczacı subaylarını da katılar. Bunlardan bir Yukarı Samsunlu Pelopidas Epifanidis kararı işittiği zaman kızgınlıkla ve kararlılıkla hiç bir şey söylemeyerek aniden bana para cüzdanını, saatini ve düğün yüzüğünü verdi. İnfazlardan iki gün sonra cüzdanı açtığımda bunun Pelopidas'a subay olduğundan kurtulacağına inanan başka bir idama mahkûm tutuklu tarafından verildiğini anladım. Bu infaz edilen REJİ de çalışanı şahıs cüzdandaki epeyce miktarda paraların sürgüne gönderilen oğluna gönderilmesini diliyordu.

Kader her ikisinin de 69 idam edilenler arasında olması idi.

Samsun ve Bafralıların mahkemesini, haklarında soruşturma yapılan üç Trabzonluların mahkemesi izledi. Bunlar Mebus Kofidis, zengin Aleksi Aktritidis ve Trabzon'da "Epohi(Devir)" gazetesini çıkaran Niko Kapetanidis'di. Niko çok cesur ve ateşli yurtseverdi. 69 mahkûmu idama götürürken ki, biz çok duygulu anlar içinde iken kendisi [Kapetanidis], *Ne yazık ki bu millî panayırı kaybediyorum!* diyordu. Trabzon yalnız bu üç kurbanı verdi çünkü çok önde gelenler 1917 Rusların geri çekilmesinde onlarla beraber gittiler. Bundan sonra Ak-dağ-maden'in önde gelenlerinin ve ilk başta papazın mahkemesi yapıldı. Bunların arasından yalnız papaz Vasil Felekis kurtuldu ve Yunanistan'a geldiği zaman Makedonya'da öğretmen oldu. Bu infaza götüren mahkemelerden evvel, Merzifon Kolejinden Samsun kökenli velileri ne ile yargıladıklarını bilmeyen iki öğrenci ile bir öğretmen ve berber idam edildi.

40 ay süre Fırat nehrine yakın Erzincan hapisanesinde kaldıktan sonra başka hapisanelerde bulunan 26 mahkûmlar ile beraber bizi Trabzon hapisanesine götürdüler. O zaman karama mübadele komisyonu geldi ve bizi KAVALA isimli bir gemiye bindirdi. Bu gemi Samsun'a uğradı ve muhacirler aldı. Mübadele başlamıştı. Mübadilleri Kavala ve Selanik'te bıraktı. Yunanistan'a geldiğimizde Mayıs ayı idi.

İşte bunlar benim çektiğim çilelerimdir."

Sonuç olarak *yargılı* yargısız Pontos halkı infaz edilerek tarihsel topraklarından kazanmıştır.

[1] Sait Çetinoğlu, *İstiklal Mahkemeleri, Resmi İdeoloji Sözlüğü*, Ed. Fikret Başkaya, Özgür Üniversite Yayınları, 2007 içinde.

[2] Ayşe Hür, *Pontus'un Gayri Resmi Tarihi*,

www.taraf.com.tr/ayse-hur/makale-pontusun-gayri-resmi-tarihi.htm

[3] . İstiklal Harbi Tarihi cilt IV. İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921 Genkur Basımevi 1974 sh 282

[4] Londra *Times* Gazetesinin 3 Kasım 1911 nüshasında “*Jön Türkler ve Programları*” başlığı altında bu Kongresinin yer aldığı bildirilmekte ve bütün halkların Osmanlılaştırılması (ottomanization) zorla da olsa kesin olarak kararlaştırıldığı bildirilmektedir. Bunun gerçekleşmesi Müslümanların silahlanması ile olacaktır. Gazetenin yayınında Kongrede söylenenler arasında şunlar belirtilmektedir: “...*Türkiye ilk evvela bir Müslüman ülkesidir... Hristiyanlara güven olmadığından, herhangi başka bir dinsel propaganda bastırılmalıdır ... Bunlar her zaman yeni [jön-Türk] rejimin çökmesi için çabalamışlardır... azınlıkların teşkilatlanması, otonom olmaları ve polise katılmaları mümkün değildir ve bunlar dinlerini muhafaza edebilir ancak dillerini değiştirmelidirler. Türk dilinin hakimiyet kazanması Müslüman hakimiyetinin temel öğelerindendir...*”.

Selanik'te Rumca yayınlanan “*Nea Alitheia*” gazetesinin 10 Temmuz 1910 nüshasında şunlar yazılmaktadır: “*Bizim Rumlar için ne diyelim. Bu kadar şiddet dolu her günlük baskıları anlatmak için kelimelerin manası kalmamıştır. Bizi yok ediyorsunuz Son iki yılda başımıza gelen felaketleri anlatmak sözler bulamıyoruz. Hangi sebeple bütün bu baskılara uğruyoruz. Bize hiç kimsenin haksızlığa maruz kalmayacağı sözü vermişti. Buna rağmen kiliselerimizi ,okullarımızı ve mezarlıklarımız kapatan kanunlar oylandı. Bize ait olanları alıp başkalarına veriyorsunuz. Papazlarımızı ve öğretmenlerimizi hapselere tıkiyorsunuz. Yurttaşları dövüyorsunuz ve her yerden feryatlar ve ağıtlar işitiliyor.*”

[5] *Vlasis Ağcidis, Samsun'dan Sebrenitza'ya*

www.mesop.net/osd/?app=izctrl&archiv=220&izseq...artid...

[6] Topal Osman Ağa hakkında belgeler henüz karanlıktadır. Açıklandığı birkaç belge dahi

yapılan baskıları ve şiddeti belgeler: Mülkiye müfettişinin Giresun'dan Dahiliye vekaletine 4 Eylül 335 tarihli tezkerede

“Dahiliye Nezareti Celilesine

Devletlu efendim hazretleri

Giresun'da belediye reisi Osman ağanın ta'rifeye ve bir guna meclis kararına müstenid (?) olmaksızın madam Pavlidi sinemasından şehri on lira belediye-i resmi istifasına kıyam etme suretiyle nüfuz-u memuriyetini sui istimal eylediği anlaşılmasına mebni hakkında takibat-ı kanuniye icrası talebiyle Giresun kaymakamlığına vekaletle tevdi edilmiş fezleke suretini lefen takdim kılındığı maruzdur ol-babda emr u ferman hazret-i men leh-ül emrindir.” BOA. DH.UMVM 92/74

İkinci bir belgede yine “Çeteler reisi'nin şiddeti vardır: “Giresun kaymakamlığına ,Bu Osman ağanın kendisini Giresuna belediye reisi intihab ettirmekle beraber kasabanın mu'teberanından mösyö Kostantinidesin hanesini muhasara ederek on sekiz bin lira vermediği halde haneyi ihrak [Yakma] ve Kostantinidesin üç küçük kızını dağa kaldıracağını söylemek suretiyle icra-ı tehdidat eylediği ihbaren haber verildi.” BOA. DH. KMS 44/10, bir başka belgede Beyoğlu komiserliği Osman Ağa'dan “Çeteler Reisi” olarak söz etmektedir. BOA DH.KMS 50/2

Alay katibi Fehmi imzasıyla da Topal Osmanın marifetleri maddeler halinde Trabzon vilayetine bildirilir: “Trabzon vilayetine, Giresun kaimakamlığı belediye reisi Topal Osman ağanın sui istimaline dair mevadi havi alay katibi Fehmi imzasıyla gönderilub nezarete tevdi' idilen iki mektub aynen ...valalarına irsal kılındı haklarında lazım gelen tahkikatın ifasıyla evrak-ı melfufenin iadesiyle leffen işarı babında” BOA. DH.KSM 51/1-4

Rıza Nur Hatırat'ında Topal Osman'ın kendisine 'Beyefendi evet para topluyorum, fakat bir

Müslümanın bir habbesini almamışımdır. Aldığım hep gavur malıdır. Benim başımda binlerce haşarat var. Bunlar kanlı katil, eşkıya. Dağlarda dolaşp millete zarar vereceklerine toplayıp düşmanla harp ediyorum. Bunlar yiyecek, giyecek ve harçlık istiyor... Bu Rumlar bize neler yapıyorlar. Paralarını, canlarını almak helaldir... dediğini aktarır. Dönemin Sağlık Bakanı ve Lozan'ın murahhası Rıza Nur Topal Osman Ağa'yı yaptıklarını onaylayarak yüreklendirir. Dr Rıza Nur Hayat ve Hatıratım c 3 işaret 1992, s 163-164.

Osman Ağa hareketlerinde serbesttir ve yükselmeye devam etmekte ve *Pontos'ta taş üstünde taş bırakmamaktadır.*

[7] Bestami S. Bilgiç, Doğu Karadeniz Rumları İsyan ve Göç (1919-1923) TTK, 2011, s108-109,

[8] Bestami S. Bilgiç, Doğu Karadeniz Rumları... sh 119

[9] İstiklal Harbi Tarihi cilt IV. İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921 Genkur Basımevi 1974 sh 284

[10] "19 Mayıs 1919'da 9. Ordu Müfettişi sıfatıyla Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal'in esas görevi, Mütareke'yi tehlikeye düşüren bu çatışmaları önlemektir. Bu dönemi Kutsal İsyan adlı romanında anlatan H. İ. Dinamo'ya göre Mustafa Kemal, Havza'ya gelir gelmez bölgenin namı kabadaylarından Topal Osman Ağa ile görüşmüş ve 'Pontus belasından kurtulmayı Topal Osman'ın tecrübeli ellerine bırakmıştı'. Topal Osman da 'Siz hiç merak etmeyin Paşam. Bu Pontus Rumlarına öyle bir tütsü vereceğim ki, hepsi mağaralarda eşek arısı gibi boğulacak' demişti. Topal Osman o tarihlerde İstanbul Divan-ı Harbi tarafından Ermeni katliamlarındaki suçlarından dolayı aranıyordu. Muhtemelen Mustafa Kemal'in ricası ile Temmuz 1919'da Osman Ağa hakkındaki tutuklama kararı Padişah Vahdettin tarafından kaldırıldı ve Topal Osman, Trabzon Valisi Cemal Azmi ve Giresun Mutasarrıfı gibi yerel yöneticilerinin itirazına rağmen Trabzon havalisinde Pontuslu Rumları temizleme işine

başladı.” Ayşe Hür, Pontus’un Gayri Resmi Tarihi

[11] Marsilyadaki Eski Giresun Belediye Başkanı Konstanidis Rus Hariciye komiseri Leon Trotsky’e çektiği telgrafta bu bağımsızlık düşüncesi dile getirilir: “Pont-Euxien (Karadeniz) ve yöresinden meydana gelmekte olup Birleşik Amerika, İsviçre, İngiltere, Yunanistan, Mısır ve diğer memleketlerde oturan ve Pontus işlerini düzenlemeye yetkili temsilcilerin katılmasıyla Marsilya’da toplanan kongremiz, bu yörenin Ruslar tarafından boşaltılmasından sonra, tekrar Türk egemenliği altına giremeyeceğinden dolayı Rus sınırından Sinop’a kadar bir cumhuriyet kurulmasını arzu ve bunun için de şiddetle işe karışmanızı rica ve peşin olarak teşekkürlerimizi takdim ederiz.Pontus Kongresi namına

BaşkanKonstantinidis” Giresun Belediye Başkanlığı Konstantidis’in ardından topal Osman Ağa tarafından gasp edilerek sistemli baskı ve katliamlara başlanır.

[12] Daha fazla bilgi için, Ragıp Zarakolu, Sait Çetinoğlu, Teofanis Malkidis, THE GREEK GENOCIDE: THE MASS CRIME IN PONTUS, Pontian Club of Kavala Prefecture 2011, Sait Çetinoğlu [Pontos Bağımsızlık Hareketi ve Pontos Soykırımı](#) www.armenieninfo.net, Ayşe Hür: Pontus’un Gayriresmi Tarihi, <http://www.taraf.com.tr/ayse-hur/makale-pontusun-gayri-resmi-tarihi.htm>

[13] İstiklal Harbi Tarihi cilt IV. İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921 Genkur Basımevi 1974 sh 292

[14] Pontus Meselesi, Matbuat ve İstihbarat Matbaası Ankara 1922 Tıpkıbasım yayına Hazırlayan Yılmaz Kurt,TBMM Basımevi 1995, sh 378.

[15] Pontus Meselesi... sh 379-380

[16] Pontus Meselesi... sh381-383

[17] Daha sonra 1921 yılının Ağustos ayında göreve başlayan Samsun İstiklal Mahkemesi de faaliyetlerini devamlı Amasya'da sürdürdüğü için resmi belgelerde ismi çoğunlukla Amasya İstiklal Mahkemesi olarak geçmektedir. Sivas İstiklal Mahkemesi genelde Amasya'da çalıştığı için bu mahkemenin Amasya İstiklal Mahkemesi olarak bilindiğini belirtmektedir.

[18] Pontus Meselesi... sh 390

[19] *Tutuklanan kişiler Amasya İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışlardır. Bu mahkemenin verdiği cezalara bakıldığında; 199 Rum'un Pontusçuluk meselesine bulaştıkları, 7 Rum'un casusluk yaptıkları, 4 Rum'un askerlik davetine icabet etmedikleri, 42 Rum ve 1 Müslüman'ın eşkıyaya yardım ettikleri, 15 Rum'un eşkıyayı himaye ettikleri, 100 Rum ve 19 Müslüman'ın askerlikten firar ettikleri, 4 Rum'un eşkıyalık yaptıkları, 39 Rum'un da Pontusçu çetelere katıldıkları,için cezalandırıldıkları görülmektedir. Ayrıca 1 kişi de "şevke tabi Rum kadınları kaçırmak" suçundan cezalandırılmıştır. Bu kişinin dini aidiyeti belirtilmemektedir. Ancak, eğer herhangi bir suçtan dolayı bir Rum cezalandırılmışsa bu belirtilmiştir. Şevke tabi Rum kadınları kaçırmak suçundan cezalandırılan kişi Rum olsaydı belirtilirdi. O yüzden bu kişi Müslüman olmalıdır.* Bestami S. Bilgiç, Doğu Karadeniz Rumları İsyân ve Göç (1919-1923) TTK, 2011, s108-109,

[20] Pontus Meselesi... sh396

[21] Pontus Meselesi... sh 398-399

[22] ATASE Arş. Kls. 1124, Ds. 18, Fhr. 137.AktaranMustafa Balcıoğlu İki İsyân Koçgiri Pontus , Bir Paşa Nurettin Paşa, Babil y.2003 ... s 36

[23] Çağdaş yunan edebiyatının usta kalemi Venezis'in bu eseri Belge Uluslar arası Yayıncılık tarafından basıldı.

[24] Lazaros K. Aşıkoğlu'nun *Kilaman*, Anadolu'dan Gelen Bir Rum'un Anıları Belge uluslar arası Yayıncılık, 2010

[25] Pontos meselsi... sh 405

[26] Bristol'den Dışişleri Bakanı'na, 19 Ekim 1921, NARA767.68/155.

[27] Patrik Vekili'nden Bristol'e, 24 Ekim 1921, NARA767.68/155.

[28] İstanbul'daki Rum Milli Müdafaa Cemiyeti'nden Rumbold'a, 10 Ekim 1921, F0371/6534.

[29] Bestami S. Bilgiç, Doğu Karadeniz Rumları İsyan ve Göç (1919-1923) TTK, 2011, sh 108-109

[30] Rumbold'tan Curzon'a, 15 Ekim 1921, içinde *Documents on British Foreign Policy 1919-1939, First Series, Vol. XVII*, s. 441.

[31] Altını ben çizdim, T.C.'nin resmi organı TTK'nun yayınında pontos'ta yapılanların katliam olarak değerlendirilmesi dikkate değerdir.

[32] Bestami S. Bilgiç, Doğu Karadeniz Rumları... sh 111

[33] İstiklal Harbi Tarihi cilt IV. İstiklal Harbinde Ayaklanmalar 1919-1921 Genkur Basımevi 1974 sh 293

[34] Rumbold'tan Curzon'a, 15 Ekim 1921, içinde *Documents on British Foreign Policy 1919-1939, First Series, Vol. XVII*, s. 440-442.

[35] Ankara Hükümetinin İsnabul'daki mutemedi (Abdül)Hamid Hasancan

[36] Rumbold'tan Curzon'a, 15 Ekim 1921, içinde *Documents on British Foreign Policy 1919-1939, First Series, Vol. XVII*, s. 441.

[37] İstiklal Harbi Tarihi cilt IV. İstiklal Harbinde Ayaklanmalar ... sh 294

[38] Iakovos Kulehoris, Samsun ve Çileleri, Kirikakidi Kardeşler kitabevi, Selanik 1991

Diğer Yazıları: <https://tarihvetoplumlar.com/sait-cetinoglu/>